

УДК 37.014

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-3-39>**Євген ХРИНИК,***orcid.org/0000-0002-6233-2612*

аспірант кафедри дошкільної освіти

Криворізького державного педагогічного університету

(Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) *lexandrovich92nk@gmail.com*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Під час переходу до інформаційного суспільства потрібно підготувати педагога до швидкого сприйняття та опрацювання великих обсягів інформації, до оволодіння сучасними засобами, методами і технологією роботи з інформаційними ресурсами. Сучасний педагог має активно діяти в інформаційному середовищі, використовувати найновітніші досягнення ІКТ у професійній діяльності, володіти навичками медіакультури.

Формування медіакультури особистості у сучасному суспільстві – процес безперервний. Уперше знайомство із медіа починається у дитинстві. Реформування дошкільної освіти, необхідність її інформатизації потребує підготовки майбутніх фахівців, вихователів ЗДО.

Статтю присвячено огляду феномену медіакультури. У статті розглянуто проблеми формування медіакультури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів дослідження: теоретичні (методи порівняльного і системного аналізу), обсерваційні методи (спостереження за організацією процесу формування медіакультури майбутніх педагогів-вихователів).

Суттєвий вплив медіа на виховання дошкільника зумовлює актуальність формування медіакультури особистості майбутнього вихователя. Медіаграмотний майбутній вихователь – це особа, яка усвідомлює цінність медіакультури для сучасної людини; володіє знаннями у цій галузі; використовує, створює і критично аналізує медіазасоби задля досягнення професійних та особистісних цілей.

Дослідження процесу формування медіакультури у майбутніх вихователів тривало протягом 2018-2020 років у Комунальному закладі «Нікопольський педагогічний коледж». У дослідженні брали участь 112 студентів, майбутніх вихователів. Як один із шляхів формування медіакультури в освітній процес введений освітній курс «Медіаосвіта і медіаграмотність». Студенти знайомляться із видами, класифікаціями, функціями медіа; їхнім застосуванням в освіті; реальними і віртуальними загрозами для дітей та молоді. Під час виробничої практики майбутні вихователі не тільки запроваджували медіаосвіту в освітній простір дошкільного закладу, але і допомагали батькам дошкільників формувати власну медіакультуру.

Доведено, що формування медіакультури майбутніх педагогів містить здобуття педагогічних знань про процес навчання і виховання людини шляхом застосування медіазасобів. Феномен медіакультури реалізується через медіаосвітню діяльність. Подальше дослідження обраної проблеми ми вбачаємо у вивченні шляхів упровадження медіаосвіти у дошкільні заклади, у підготовці майбутніх вихователів до її організації.

Ключові слова: інформаційно-комунікативна компетентність, медіакультура, медіаосвіта, масмедіа, медіапедагогіка, медіаграмотність.

Yevhen HRYNYK,*orcid.org/0000-0002-6233-2612*

Graduate Student at the Department of Preschool Education

Kryvyi Rih State Pedagogical University

(Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine) *alexandrovich92nk@gmail.com*

CURRENT ISSUES OF FORMATION OF MEDIA CULTURE OF FUTURE EDUCATORS

During the transition to the information society, it is necessary to prepare the teacher for the rapid perception and processing of large amounts of information, mastering modern tools, methods and technology of working with information resources. The modern teacher must be active in the information environment, use the latest achievements of ICT in professional activities, have the skills of media culture.

The formation of media culture of the individual in modern society is a continuous process. The first acquaintance with the media begins in childhood. Reforming preschool education, the need for its informatization requires the training of future professionals, educators preschool institution.

The article is devoted to the review of the phenomenon of media culture; The article considers the problems of formation of media culture of future educators of preschool institutions.

A set of research methods was used to solve the set tasks: theoretical: methods of comparative and systematic analysis, observational methods (observation) for the organization of the process of formation of media culture of future educators.

Significant influence of the media on the education of preschoolers determine the relevance of the formation of media culture of the future educator. A media literate future educator is a person who realizes the value of media culture for modern man; has knowledge in this field; uses, creates and critically analyzes media to achieve professional and personal goals.

The study of the process of formation of media culture in future educators took place in the period 2018-2020 in the Public Institution "Nikopol Pedagogical College". The study involved 112 students, future educators. As one of the ways of forming media culture, the educational course "Media Education and Media Literacy" was included in the educational process. Students get acquainted with the types, classifications, functions of the media; their application in education; real and virtual threats to children and youth. During the internship, future educators not only introduced media education in the educational space of the preschool, but also to help parents of preschoolers in forming their own media culture.

It is proved that the formation of media culture in future teachers includes the acquisition of pedagogical knowledge about the process of teaching and educating people through the use of media. The phenomenon of media culture is realized through media education. We see further research of the chosen problem in the study of ways to introduce media education in preschool institutions and prepare future educators for its organization.

Key words: *information and communication competence, media culture, media education, mass media, media pedagogy, media literacy.*

Постановка проблеми. За останні роки активно досліджуються можливості використання інформаційних технологій у сучасному освітньому процесі. У законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у Національній стратегії розвитку України важливим завданням вищої педагогічної освіти визначено підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів, здатних забезпечувати інноваційний поступ сучасної системи освіти. Вирішення цієї проблеми неможливе без формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців, яка сприяє підвищенню якості освітнього процесу, створенню нових інформаційних освітніх технологій і постійному професійному зростанню упродовж усього життя.

Аналіз досліджень. Проблему підвищення професійної культури вчителів, набуття інформаційно-комунікативної компетентності педагогів досліджували такі науковці, як В. Андрущенко, Г. Балл, Н. Балик, В. Биков, І. Булах, Ю. Валькман, Р. Гуревич, А. Гуржій, А. Єршов, М. Жалдак, Ю. Жук, Ю. Машбиць, В. Монахов, Ю. Рамський, М. Смольсон, О. Співаковський, М. Угринович та інші.

Під час переходу до інформаційного суспільства потрібно підготувати педагога до швидкого сприйняття та опрацювання великих обсягів інформації, оволодіння сучасними засобами, методами і технологією роботи з інформаційними ресурсами. Формування інформаційно-комунікативної компетентності пов'язано з оволодінням професійною медіакультурою педагога. Медіакультура заслуговує на особливу увагу тому, що саме вона дозволяє педагогу бути сучасним, активно діяти в інформаційному середовищі, використовувати найновітніші досягнення ІКТ у професійній діяльності.

Формування медіакультури особистості у сучасному суспільстві – процес безперервний. Уперше

знайомство із медіа починається у дитинстві. Саме дошкільна освіта закладає адаптивну інформацію і комунікативну базу для природного входження дитини в інформаційне суспільство. Реформування дошкільної освіти, необхідність її інформатизації потребує підготовки майбутніх фахівців, вихователів ЗДО до оволодіння медіакультурою.

Завданням дослідження є аналіз феномену медіакультури, проблем формування медіакультури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Мета статті. Для розв'язання поставленого завдання використано комплекс методів дослідження: теоретичні (методи порівняльного і системного аналізу для зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження), обсерваційні методи (спостереження за організацією процесу формування медіакультури майбутніх педагогів-вихователів).

Базовим методологічним підґрунтям вивчення актуальної проблеми визначено діалектику як науково-філософський метод пояснення та опису загальних законів розвитку природи, суспільства і людської свідомості.

Виклад основного матеріалу. Ми проаналізуємо феномен медіакультури. Загальні орієнтири наукового обґрунтування поняття «медіакультура» окреслюються його лексичним значенням, яке походить від поєднання слів «медіа» і «культура». Написання визначається за правилами українського правопису та дозволяє уточнити основні ознаки цього феномена (Онкович, 2007: 29-31).

В основу конструювання поняття «медіакультура» ми покладемо поняття «культура», яке у сучасному науковому обігу набуло значного поширення.

У широкому розумінні культура характеризує всю життєдіяльність людини: матеріальне вироб-

ництво, соціально-політичні відносини, духовний розвиток, побут, стосунки і взаємини, а будь-яка сфера людського життя може відобразитися з огляду її культурної значущості і цінності (Степин, 1999: 61-65).

В «Українському педагогічному словнику» поняття «культура» визначається як рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння певною галуззю знань або діяльності (Гончаренко, 1997: 243).

Отже, поняття «культура» є складним об'єктом вивчення, осмислення якого здійснюється під час співставлення його із людиною, природою, історією, соціумом. У такому розумінні культура є основою розвитку людської індивідуальності, яка втілює загальнолюдські цілі і прагнення.

Термін «медіа» (від латинського «*media*», «*medium*» – засіб, посередник) з'явився в англійській мові у XVI столітті. У XVII столітті він уперше був використаний у філософії, а у XVIII столітті застосований до назви першого в історії засобу масової комунікації – газет. Із середини XIX століття термін «медіа» тлумачать як поширення повідомлень за допомогою особливих технічних засобів зв'язку (пошта, телеграф).

У низці наукових досліджень (Д. Григорова, Р. Харріс та інші) підкреслено, що в інформаційному суспільстві медіа виконують не тільки просвітницьку і розважальну функції, але і значною мірою сприяють формуванню уявлень про картину світу, впливаючи на цілісність сприйняття дійсності, на культурні і соціальні цінності людини, її установки та моделі поведінки (Григорова, 2010: 45-49).

Найпоширенішим і загальним є тлумачення медіа (*media*) як носія повідомлень, які передаються за допомогою технологій (текст – у книжках, методичних посібниках і комп'ютерних мережах; звук – на дисках, накопичувачах інформації, радіо і телепередачах; зображення – на дисках, накопичувачах інформації, телепередачах, у мережі Інтернет; текст, звук, зображення – у телеконференціях тощо) (Словник, Дистанційна освіта).

Узагальнене розуміння «медіа» закріплено у «Словнику термінів із медіаосвіти, медіапедагогіки, медіаграмотності, медіакомпетентності» (Федоров, 2010: 11), де зазначене поняття отожднюється із поняттям «ЗМК» (засоби масової комунікації) та визначає медіа як засоби створення, запису, копіювання, тиражування, збереження, поширення, сприймання інформації та обміну нею між суб'єктом та об'єктом (Федоров, 2010: 11).

Поняття «медіакультура» постійно розширює своє значення і містить нові соціальні, моральні, психологічні та інтелектуальні складники.

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що питання медіакультури знайшли відображення в історії зарубіжної (Р. Арнхейм, А. Базен, Р. Барт, Д. Белл, В. Беньямін, Ж. Дельоз, М. Маклюен, Г. Маркузе, Х. Ортега-і-Гассет, Ч. Пірс, Д. Соссюр, Е. Тоффлер, М. Кастельс, І. Колеснікова, Ю. Кристева, К. Леві – Стросс та інші) та вітчизняної (Л. Найдьонова, Г. Онкович, Л. Масол, Л. Бойченко, Н. Габор, Ю. Казаков, І. Міщишин, Б. Потятиник, Н. Троханяк та інші) наукової думки.

І. Колеснікова розглядає медіакультуру як рівень розвитку особистості, що виявляється в її здатності ефективно взаємодіяти із масмедіа, використовувати медіаресурси для засвоєння нових знань, знаходження, опрацювання, зберігання, передачі та представлення інформації (Колеснікова, 2016: 20-24).

Медіакультура містить компоненти, пов'язані із культурою пізнання, саморозвитком особистості, передачею і формуванням системи знань, трансляванням результатів пізнавальної діяльності суспільству. Під час переходу до інформаційного суспільства розвиток медіакультури педагога визначає ще і швидкість сприймання та оброблення великих обсягів інформації, ефективність оволодіння сучасними засобами, методами і технологією роботи з інформаційними ресурсами (Кузьма, 2019: 188).

Медіакультура як суспільний феномен служить організації медіаосвіти і створює нове медіасередовище існування, нову реальність, що дозволяє педагогу бути сучасним, активно діяти в інформаційному освітньому середовищі, використовувати найновітніші досягнення науки і техніки.

Першим етапом упровадження медіаосвіти є заклади дошкільної освіти. Саме педагоги-вихователі відкривають медіаосвітній простір для своїх вихованців відповідно до вимог інформаційного суспільства. Володіння медіакультурою потребує спеціальної підготовки вихователів.

Дослідження К. Біницької, О. Кравчишиної, І. Мардарової та інших науковців присвячені формуванню медіокультури майбутніх вихователів ЗДО.

О. Кравчишина, зокрема, з'ясувала, що більшість педагогів дошкільної освіти (91%) не володіють методикою ефективного залучення засобів медіаосвіти до освітнього процесу дитячого садка і потребують спеціального навчання (Кравчишина, 2018: 299). Окрім того, існує гостра потреба в якісних медіа, які б стали ефективним засобом виховного впливу на дітей.

Медіаграмотний майбутній вихователь – це особа, яка усвідомлює цінність медіакультури для сучасної людини і володіє знаннями у цій галузі; дотримується правил безпечного застосування медіа; використовує, створює і критично аналізує медіазасоби для досягнення професійних та особистісних цілей (Крутій, 2013: 85–90).

Суттєвий вплив медіа на виховання дошкільника зумовлює актуальність формування медіакультури особистості майбутнього вихователя. Основною дисципліною, під час вивчення якої вирішується це завдання, є дисципліна «Інформаційні технології». Її зміст цілком відповідає трикомпонентній структурі медіакультури: навчання про медіа, освіта через медіа та для медіа. Проте розглядаються лише новітні медіа (комп'ютер, інтернет, мультимедіа тощо), але їхній спектр є значно ширшим. Це насамперед традиційні медіа: книга, газета, журнал, театр тощо. Крім того, під час вивчення інформаційних технологій студент не має змоги сформувати набір навичок: аналіз, оцінку, рефлексію тощо, створення контенту для дітей (казок, оповідань), критичне мислення, особливо щодо дитячої продукції (мультиплікаційних фільмів, телевізійних програм для наймолодших).

Дослідження процесу формування медіакультури майбутніх вихователів здійснювалося протягом 2018-2020 років у Комунальному закладі «Нікопольський педагогічний коледж». У дослідженні брали участь 112 студентів, майбутніх вихователів. Як один із шляхів формування медіакультури в освітній процес був уведений освітній курс «Медіаосвіта і медіаграмотність». Обсяг освітнього курсу – 30 аудиторних годин, 14 із них відведено на самостійну роботу. В освітньому процесі простежуються такі теми, спрямовані на формування медіакультури майбутніх педа-

гогів-вихователів: «Сутність понять «медіапедагогіка», «медіакультура», «медіаграмотність», «аудіовізуальна грамотність», «Маніпулятивні можливості масмедіа», «Профілактика маніпулятивних технологій масмедіа», «Технології підсвідомого впливу ЗМІ», «Медіапедагогіка та основи медіаграмотності як складники підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників», «Вікідидактика», «Негативні соціальні тенденції, які створюють засоби масової інформації». Під час її вивчення студенти знайомляться із видами, класифікаціями, функціями медіа, їхнім застосуванням в освіті, реальними і віртуальними загрозами для дітей та молоді. Саме під час занять здобувачі вищої освіти навчалися відрізняти правдиву і неправдиву інформацію, пізнавати мову медіа, економічні та правові аспекти застосування медіа, диференціювати низькоякісну та якісну медіапродукцію. Під час виробничої практики майбутні вихователі не тільки впроваджували медаосвіту в освітній простір дошкільного закладу, але і допомагали батькам дошкільників формувати власну медіакультуру.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що одним із сучасних підходів до розгляду проблеми розвитку медіакультури в освітній площині є підготовка особистості до ефективної взаємодії із сучасною системою масмедіа. Формування медіакультури майбутніх педагогів передбачає набуття педагогічних знань про процес навчання і виховання людини шляхом застосування медіазасобів. Феномен медіакультури реалізується через медіаосвітню діяльність. Подальше дослідження обраної проблеми ми вбачаємо у вивченні шляхів упровадження медіаосвіти у дошкільні заклади, у підготовці майбутніх вихователів до її організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 243 с.
2. Колеснікова І. В. Використання медіаосвітніх ресурсів у професійній діяльності педагога. Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: зб. наук.-метод. пр. Житомир: Полісся, 2016. С. 20-24.
3. Кравчишина О. О. Формування готовності майбутніх вихователів до використання засобів медіаосвіти у навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Старобільськ, 2018. 299 с.
4. Крутій К. Л. Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дошкільників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. 2013. Вип. 3. С. 85–90.
5. Григорова Д.Е. Механізм маніпулятивного впливу в медіатекстах телепередач жанра реаліті-шоу. Т. 1. Москва: МГУ, 2010. 45-49 с.
6. Онкович Г. В. Засоби масової комунікації у термінологічному просторі медіаосвіти. *Дивослово*. 2007. № 5. С. 29-31.
7. Словник. Дистанційна освіта [Електронний ресурс]: // Освітній портал – освіта в Україні: веб-сайт. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/glossary/> (дата звернення: 12.10.2021).
8. Степин В. С. Культура. Вопросы философии: учебник. Санкт-Петербург 1999. 61-65 с.

9. Федоров А.В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакompetентности: учебник. Таганрог: университетский учебник, 2010. 11 с.
10. Формування медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку: теорія і технологія. За ред. проф. В. М. Чайки. Тернопіль: Вектор, 2019. 188 с.

REFERENCES

1. Honcharenko S. U. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk.. [Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk]. Ukrainian. Kyiv: Lybid, 1997. P. 243 [in Ukrainian].
2. Kolesnikova I. V. Vykorystannia media-osvitnikh resursiv u profesiinii diialnosti pedahoha. Suchasni tendentsii i priorytety kompetentnisnogo pidkholu v pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity. [Vykorystannia media-osvitnikh resursiv u profesiinii diialnosti pedahoha. Suchasni tendentsii i priorytety kompetentnisnogo pidkholu v pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity]. Ukrainian. zb. nauk.-metod. pr. Zhytomyr: Polissia, 2016. P. 20-24 [in Ukrainian].
3. Kravchyshyna O. O. Formuvannia hotovnosti maibutnikh vykhovateliv do vykorystannia zasobiv mediaosvity u navchalno-vykhovnomu protsesi doshkilnykh navchalnykh zakladiv. [Formuvannia hotovnosti maibutnikh vykhovateliv do vykorystannia zasobiv mediaosvity u navchalno-vykhovnomu protsesi doshkilnykh navchalnykh zakladiv]. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Starobilsk, 2018. P. 299 [in Ukrainian].
4. Krutii K. L. Mediadydaktychni osoblyvosti vykorystannia multfilmiv yak zasobu navchannia movy i rozvytku zviaznogo movlennia doshkilnykiv. [Mediadydaktychni osoblyvosti vykorystannia multfilmiv yak zasobu navchannia movy i rozvytku zviaznogo movlennia doshkilnykiv]. Ukrainian. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Pedahohika. 2013. Vyp. 3. P. 85–90 [in Ukrainian].
5. Grigороva D. E. Mehanizm manipulyativnogo vozdeystviya v mediateksth teleperedach zhanra realiti-shou. [Mehanizm manipulyativnogo vozdeystviya v mediateksth teleperedach zhanra realiti-shou]. Rusin. T.1. Moskva : MGU, 2010. P. 45-49 [in Russian].
6. Onkovych H. V. Zasoby masovoi komunikatsii u terminolohichnomu prostori media-osvity. [Zasoby masovoi komunikatsii u terminolohichnomu prostori media-osvity]. Ukrainian. Dyvoslovo. 2007. № 5. P. 29-31 [in Ukrainian].
7. Slovnyk. Dystantsiina osvita. [Elektronnyi resurs]: Osvitnii portal – osvita v Ukraini: veb-sait. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/glossary/> (data zvernennia: 12.10.2021). Ukrainian.
8. Stepin V. S. Kultura. Voprosyi filosofii. [Kultura. Voprosyi filosofii]. Rusin. uchebnik. Sankt-Peterburg 1999. P. 61-65 [in Russian].
9. Fedorov A.V. Slovar terminov po mediaobrazovaniyu, mediapedagogike, mediagrammotnosti, mediakompetentnosti. [Slovar terminov po mediaobrazovaniyu, mediapedagogike, mediagrammotnosti, mediakompetentnosti]. Rusin. uchebnik. Taganrog: universitetskiy uchebnik, 2010. P. 11 [in Russian].
10. Formuvannia mediahramotnosti ditei starshoho doshkilnoho viku: teoriia i tekhnolohiia [Formuvannia mediahramotnosti ditei starshoho doshkilnoho viku: teoriia i tekhnolohiia]. Ukrainian. Za red. prof. V. M. Chaiky. Ternopil: Vektor, 2019. P. 188 [in Ukrainian].